

«عرض دین»، سنتی که باید احیا شود

عفتو هیئت علمی دانشگاه فردوسی

بنابه مناسبت میلاد برادر گرامی امام رضا^(ع)، عبدالعظیم حسنی، در راستای ترویج آموزه‌های ایشان مروری داریم بر مفهوم «عرض دین» که ایشان در نامه‌ای به امام هادی^(ع) نوشته بودند. «عرض دین» یعنی ارتباط و گفت‌وگو با دین‌شناس و عالم دینی و عرضه‌کردن و اظهار اعتقادات خویش برای درک و فهم درستی آن و اطمینان از انطباق آن با وحی الهی و قرآن و سنت و عقل سلیم. «عرض دین» بر دین‌شناسانی که حقایق دین را از قرآن و سنت پیامبر و اهل بیت گرفته‌اند، برای اطمینان از تطبیق عقاید خویش با معارف الهی یک قاعده و اصل با ارزش و بسیار مفید است.

حضرت عبدالعظیم حسنی^(ع) از شخصیت‌هایی هستند که دینشان را بر امام زمان خویش عرضه کردند. ایشان از اصحاب امامان بودند و امام رضا^(ع) و امام جواد^(ع) و امام هادی^(ع) را درک کردند. ایشان از «غرور علمی» که از آفات علم و مانع «عرض دین» ورشد و کمال دینی است، دور بودند. با اینکه عصر امام هشتم و نهم را درک کردند، اما در زمان امام دهم، اصول و عقاید و اعتقادات دینی‌شان را بر امام هادی^(ع) عرضه کردند تا از درستی آن اطمینان

یابند.

ایشان به محضر امام هادی^(ع) رسیدند و عرض کردند: «یا بن رسول!... ای فرزند پیامبر خدا من می‌خواهم دینم را بر شما عرضه کنم؛ اگر پسندیده و مورد رضایت شما باشد بر آن ثابت بمانم تا بمیرم و خدای عزوجل را ملاقات کنم. امام فرمودند: عقاید را بیان کن.» حضرت عبدالعظیم^(ع) به تفصیل اعتقاداتشان در توحید و صفات خدا و نبوت و خلفا و امامان و ضرورت اطاعت کامل از آنان و معراج و سؤال در قبر و بهشت و جهنم و صراط و میزان و روز قیامت و نماز و زکات و روزه و حج و جهاد و امر به معروف و نهی از منکر را همچون شاگردی کوچک در نزد امام زما نشان بیان کردند و در پایان امام هادی^(ع) عقاید آن حضرت را تأیید کردند و فرمودند: «عبدالعظیم این به خدا سوگند همان دین خداست که برای بیندگانش برگزیده و پسندیده است. پس بر آن ثابت بمان. خداوند تو را بر قول استوار در زندگی دنیا و آخرت ثابت بدار» (اکمال الدین و تمام النعمه، باب ۳۷، حدیث ۱، ص ۲۷۹).

این گفت‌وگوی حضرت عبدالعظیم حسنی و امام هادی علیهم السلام که در آن «عرض دین» بر امام زمان و تأیید آن وجود دارد، نشان دهنده سنت زیبای «عرض دین» به اهل بیت^(ع) و متخصصان صالح پیرو اهل بیت^(ع) است.

عبدالعظیم حسنی^(ع) با این عرض دین به سلامت اعتقادی خویش اطمینان یافتند. ایشان از دین‌شناسان تربیت‌شده در مکتب اهل بیت^(ع) بودند که مسلمانان را در علوم دینی آموزش می‌دادند. امام هادی^(ع) صلاحیت علمی و عقلی عبدالعظیم برای آموزش اندیشه و بینش دینی را تأیید کردند و به یکی از شیعیان اهل شهری فرمودند: «اذا اشکل علیک شی من امر دینک بنا حیجتک، فسل عنه عبدالعظیم بن عبدالله الحسنی و اقراه منی السلام، هرگاه بر تو چیزی از امر دینت در شهرت مشکل شد، از آن از عبدالعظیم بن عبدالله الحسنی سؤال کن و از من به او سلام برسان» (مستدرک الوسائل، ج ۱۷، ص ۳۲۱). بدیهی است که هر مسلمان باید در اصول دین و عقایدش یقین پیدا کند و مطالعات و تحقیقات دینی و «عرض دین» بر متخصصان حوزوی و دین‌شناسان وابسته به ثقلین، بهترین راه رسیدن به یقین است. واضح است که هر فردی برای مرجعیت اعتقادی صلاحیت ندارد، باید صالحان برای مرجعیت دینی را شناخت و تنها به آنان روی آورد. فقط روابیان حدیث و علمای دین و تربیت‌یافتگان در حوزه‌های علمیه شیعه که با علوم اهل بیت^(ع) آشنا شده و رسالت تبیین و گسترش و دفاع از دین را بر عهده دارند، شایستگی «مرجعیت اعتقادی» برای «عرض دین» را دارا هستند. معرفت و علم دین و تقوا و اخلاص و اطاعت کامل از ثقلین، ویژگی‌های افراد با کفایت برای عرض دین است.

موجب شگفتی است در عصر تخصص‌گرایی جهانی که در هر مسئله‌ای به متخصص آن مراجعه می‌شود و این یک اصل عقلانی بزرگ و پذیرفته‌شده است، افرادی با اندک اطلاعات دینی، خود را در جایگاه مرجعیت دینی قرار می‌دهند و برخی انسان‌ها نیز فریب آنان را می‌خورند و با پیروی از آنان گمراه می‌شوند.

بردار و بخوان

«در محاصره احزاب»

سمانه رضوانی! سال پنجم هجری است. پیامبر اکرم (ص)، مردی که در اخلاق و منش بسیار لطیف است، اما در عین حال شجاعتش نیز زیانزد است و مگر می‌شود اعراب آن زمان تو را به بهترین صفت‌ها قبول کرده باشند و جنگاور و شجاع نباشی؟ از جنگ‌هایی که پیامبر (ص) در حیات خود انجام داده‌اند به غیر از آوازه‌های فنی و جنگی می‌توان به سویه دیگری از شخصیت ایشان هم پی برد. کتاب امروز «در محاصره احزاب»، در مورد جنگ احزاب است. حتمامی‌دانید کدام جنگ را می‌گوییم. آن جنگی که پیامبر خدا (ص) با همه عظمت و کیاست خود دست به کار شدند و خندقی برای جنگ تدبیر شد.

تاریخ را اگر کتابی در نظر بگیریم؛ هر صفحه از این کتاب تاریخی ورق نخورده، خوانان کنکاش و جست و جوی مدقانه است. نویسنده کتاب «در محاصره احزاب»، حمید سبحانی صدر یکی از ورق‌های کمتر مورد توجه این کتاب را انتخاب کرده و با اقتباس از آن توانسته است روی دیگر این صفحه را آشکار کند. ما از سیره پیامبر اسلام (ص)، راهبردهایی را می‌توانیم استخراج کنیم که به عنوان نگرش اسلام در عرصه‌های گوناگون قابل استناد و الگوست. عرصه‌هایی که به خاطر همان سنت‌ها برپت‌گوارند و در دوران‌های گوناگون به وقوع می‌پیوندند. بر اساس همین سنت‌هاست که جبهه حق همیشه در معرض دشمنی جنود شیطان است. خواه در سال اول و دوم هجری یا قرن چهارده و پانزده آن. سنت‌هایی که لشکران خدا را در بدر و خنین به یاری مسلمانان می‌کشاند و در غزه‌ای چون احد، جبهه اسلام را در معرض شکست قرار می‌دهد. سنت‌هایی که قوم یهود را در مقام ستیزه‌جویترین دشمنان مسلمانان قرار می‌دهد، چه خیبرسیم باشد، چه صهیونیسم، جز در تفاوت جغرافیا و پیچیده‌تر شدن توطئه‌ها و مانند آن. فرقی در این ستیزه‌جویی نیست. باز همین سنت‌های حاکم بر تاریخ است که تمامی دشمنان اسلام را هم پیمان با یکدیگر در یک صف قرار می‌دهد. تا در دشوارترین شرایط تحریم، محاصره، مشکلات فراوان اقتصادی و امنیتی و مانند آن، جامعه اسلامی را در معرض خط فروپاشی قرار دهند.

یکی از عبرت‌های این جنگ شکست و بازگشت احزاب بود. غزوۀ خندق ضربه‌ای بسیار سهمگین بر مشرکان بود، چنان‌که نه تنها امکان هرگونه سازمان‌دهی و لشکرکشی دوباره را از آن‌ها گرفت، بلکه بر اقتدار دولت اسلامی مدینه هم افزود. از این رو، رسول خدا (ص) پس از کشته شدن عمرو به دست حضرت علی^(ع)، یا پس از هزیمت مشرکان که دو یا سه روز پس از قتل عمرو روی داد، فرمود، پس از این ما با آن‌ها می‌جنگیم و آن‌ها به جنگ ما نخواهند آمد و همین‌طور شد تا آنکه خداوند، مکه را به دست پیامبر (ص) گشود. پیامبر اکرم (ص) پس از کشته شدن عمرو بن عبدود به امیرالمؤمنین^(ع) فرمود: یا علی به تو مژده بدهم که اگر کار امروز تو را با همه اعمال امت من (امت محمد) بسنجند کار تو برتر از اعمال همه آن‌هاست زیرا با کشته شدن عمرو در خانه تمام مشرکان خواری و تحقیر و در خانه تمام مسلمانان عزت و سربلندی راه پیدا کرد. خواندن این کتاب در زمان و زمانه کنونی پیشنهاد می‌شود.

۳۳ شنبه ۱۳۹۳ ۴ ربیع الثانی ۱۴۴۴ شماره ۳۳۳۸

۱۴

محرور

♦ وکالت برای ائمه^(ع) ♦

اهل بیت^(ع) در شرایط مختلف تصمیم‌گیری‌های متفاوتی داشته‌اند. در زمان امام هادی^(ع) و قسمتی از زمان امام حسن عسکری^(ع) رابط‌هایی که در حوزه اعتقادی به آن‌ها وکیل امام می‌گفتند، حضور داشتند و واسطه ارتباط امام^(ع) با امت بودند. با توجه به حصر زندان و زندگی در میان لشکر حضرات معصومین^(ع)، این وکلا نقش بسیار مهمی در انتقال آموزه‌ها و نظرات ائمه^(ع) به جامعه و تبیین و روشنگری داشتند.

♦ عرضه سبک زندگی اهل بیتی ♦

حضرت عبدالعظیم حسنی^(ع) که قطعاً محضر امام رضا^(ع)، امام جواد^(ع) و امام هادی^(ع) را درک کرده بود روایت‌های آن‌ها را که مشتمل بر دستورالعمل زندگی است، جمع‌آوری و به مردم عرضه می‌کرده‌اند. به عبارت دیگر آن امامزاده واجب‌التعظیم سبک زندگی اهل بیت^(ع) را مدون کرده و در اختیار شیعیان قرار داده‌اند. باید توجه داشت وکیل ائمه^(ع) بودن امری بسیار مهم و خطیر است و نقش بسزایی در هدایت جامعه دینی دارد.

♦ رآوی حدیثی امت‌دار ♦

حضرت عبدالعظیم حسنی^(ع) روایت‌های بسیاری از ائمه معصومین^(ع) را نقل و به مردم عرضه کرده‌اند. اما به دلیل فاصله زمانی (از قرن سوم تاکنون) بسیاری از آن‌ها از بین رفته و به یادگار نمانده‌اند. اما به هر صورت ایشان ارتباطی مؤثر با اهل بیت^(ع) داشته‌اند و ۱۲۰ روایت مستند از سیدالکریم^(ع) نقل شده است که مقام حدیثی و تبحر ایشان در نقل

حدیث را نشان می‌دهد و از جایگاه علمی ایشان پرده برمی‌دارد.

♦ توصیه امام هادی^(ع) درباره سیدالکریم^(ع) ♦

حضرت عبدالعظیم حسنی^(ع) کتابی با عنوان «خطب‌امیرالمؤمنین^(ع)» دارند که سید رضی بر اساس اسناد موجود در این کتاب، نهج البلاغه را به نگارش درآورده است. این نشان می‌دهد که ایشان محدث و فقیه بوده و حتی امام هادی^(ع) به ابوحماد فرمودند: «اگر مشکل دینی و فقهی برایت پیش‌آمد از عبدالعظیم حسنی بپرس.» این توصیه و سخن امام هادی^(ع)، سندی زربین بر فقا‌هت و مقام والای علمی حضرت سیدالکریم^(ع) است.

♦ کارسخت استنطاق قرآن کریم ♦

علاوه بر این، حضرت عبدالعظیم حسنی^(ع) از جمله شخصیت‌هایی بود که به استنطاق قرآن کریم می‌پرداخت. افرادی که به امر استنطاق قرآن مبادرت می‌کردند، ابتدا قرآن را رونویسی کرده، سپس از آن نسخه‌برداری و در مرحله بعد آن را به اقصی نقاط جهان اسلام ارسال می‌کردند که کار بسیار مشکلی بوده است. با آنکه در آن زمان چاپ و انتشار کتاب وجود نداشت، اما سیدالکریم^(ع) چنین می‌کرد و همین نشان می‌دهد چه زحماتی برای آنکه قرآن و سیره اهل بیت^(ع) به دست ما برسد، کشیده شده است.

ویژگی‌های منحصر به فرد حضرت عبدالعظیم حسنی^(ع)

عالم، مجاهد و محدث

آئمه مستقیم^(ع) چهارمین روز از ماه ربیع الثانی در تقویم شیعه مزین است به سالروز ولادت حضرت عبدالعظیم حسنی^(ع) امامزاده‌ای که حضورش در ری منشأ برکات بسیار در طول تاریخ بوده و امروز هم مضجع شریف ایشان به تعبیر رهبر معظم انقلاب قبله تهران است و هدایتگری می‌کند. به مناسبت فرارسیدن این روز با حجت الاسلام والمسلمین محسن عرفاتی، کارشناس مذهبی و معاون علمی و فرهنگی آستان حضرت عبدالعظیم حسنی^(ع) گفت‌وگو کرده‌ایم.

شهرت حرم سیدالکریم^(ع) به کربلای ایران، روایت امام هادی^(ع) است که فرمودند: هر کس حرم حضرت عبدالعظیم^(ع) را در ری زیارت کند گویی امام حسین^(ع) را در کربلا زیارت کرده است و همان ثواب را دارد و درباره تعبیر قبله تهران نیز باید بگوییم قبله نشانگر مسیر به آدمی است.

این عبارت حتی درباره بزرگان نیز به‌کار می‌رود و اصطلاحاً می‌گویند فلانی قبله مردم شده‌است. در این‌جا مراد از قبله، کعبه نیست بلکه معنای دیگری دارد. قبله برای این است که راه و جهت گم نشود و وقتی فردی از نظر شخصیتی این خصوصیت را دارد که مردم برای گم نکردن جهت و مسیر حق، به‌او توجه کنند، می‌توانیم عبارت قبله را برای وی به کار ببریم، چنان‌که حضرت عبدالعظیم حسنی^(ع) در تهران چنین نقشی داشته و دارند و مضجع شریفشان هادی و راهنما در طول تاریخ بوده است.

♦ امکانات علمی حرم حضرت عبدالعظیم حسنی^(ع) ♦

در حرم حضرت عبدالعظیم حسنی^(ع) اماکنی نظیر دانشگاه قرآن و حدیث، حوزه علمیه خواهران و برادران، کتابخانه‌ای معظم با حدود ۱۵۰هزار جلد کتاب، کتابخانه حرم، کتابخانه دانشگاه و کتابخانه تخصصی وجود دارد. کتب موجود در این کتابخانه‌ها جمع‌آوری، مدون و تدریس می‌شود و رسانه‌ها وظیفه دارند مردم را در این باره مطلع کنند تا به این کتب و منابع رجوع کنند چرا که این‌ها پیام‌آوران اهل بیت^(ع) هستند.

روشنا

مزد کارگر را پیش از آنکه عرق بدنش خشک شود، به او بپرداز. (شهاب‌الاخبار، ص ۳۲۷).

راضی‌ام به رضای تو

مروری بر آثار رضا و تسلیم در احادیث!

حمیده‌ذاکری! در احادیث و روایات ما، آسودگی و شادمانی و آرامش را در سایه رضایقین برشمرده‌اند و حزن و اندوه و نگرانی را از پیامدهای نارضایی و نداشتن یقین و باور دانسته‌اند. رضا به داده بده، وز جبین گره بگشای! که بر من و تو در اختیار نگشاده است» پس بهتر آنکه به آنچه مقدر شده راضی باشیم، تا هم راحت باشیم، هم یاداش ببریم. هم ایمانمان تقویت شود. علاوه بر آثار روحی و روانی و دنیوی، آثار معنوی و اخروی هم بر این ملکه اخلاقی مترتب است که در احادیث بیان شده که برخی از آن‌ها از این قرار است:

● آرامش روحی

در کلامی از حضرت علی^(ع) است که: «رَاضٍ تَسْتَرْخُ، راضی باش، تا به راحتی برسی.» دقیقاً این کلام علوی، بیانگر اثر آرامش بخشی «رضا» است.

احکام

آیت!... العظمی شبیری زنجان‌ی: بر اساس روایات شریفه، سرزنش مؤمن حرام است.

آیت!... العظمی صافی کلیپاگانی: به‌طور کلی تعبیر مؤمن جایز نیست.

آیت!... العظمی مکارم شیرازی: جایز نیست، مگر اینکه جنبه نهی از منکر داشته باشد.

آیت!... هادوی تهرانی: اگر برای امر به معروف و نهی از منکر باشد یا به قصد اصلاح بین دو نفر باشد، جایز است، بلکه اگر حسن نیت باشد، حرمتی ندارد.